

COMMUNICATIONES
ARCHÆOLOGICÆ
HUNGARIÆ

2018

COMMUNICATIONES
ARCHÆOLOGICÆ
HUNGARIÆ

2018

Magyar Nemzeti Múzeum
Budapest 2020

Főszerkesztő

FODOR ISTVÁN

Szerkesztő

SZENTHE GERGELY

A szerkesztőbizottság tagjai

BÁRÁNY ANNAMÁRIA, T. BIRÓ KATALIN, LÁNG ORSOLYA
MORDOVIN MAXIM, SZATHMÁRI ILDIKÓ, TARBAY JÁNOS GÁBOR

Szerkesztőség

Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Tár
H-1088, Budapest, Múzeum Krt. 14–16.

Szakmai lektorok

Pamela J. Cross, Delbó Gabriella, Mordovin Maxim, Pásztókai-Szeőke Judit,
Szenthe Gergely, Szőke Béla Miklós, Tarbay János Gábor

© A szerzők és a Magyar Nemzeti Múzeum
Minden jog fenntartva. Jelen kötetet, illetve annak részeit tilos reprodukálni,
adatrögzítő rendszerben tárolni, bármilyen formában vagy eszközzel közölni
a Magyar Nemzeti Múzeum engedélye nélkül.

HU ISSN 0231-133X

Felelős kiadó

Varga Benedek főigazgató

TARTALOM – INDEX

Polett KÓSA	Baks-Temetőpart. Analysis of a Gáva-ceramic style mega-settlement	5
	Baks-Temetőpart. Egy „mega-település” elemzése a Gáva kerámiastílus időszakából	86
Annamária BÁRÁNY– István VÖRÖS	Iron Age Venetian Horse of Sopron-Krautacker (NW Hungary)	89
	Venét ló Sopron-Krautacker vaskori lelőhelyről	106
Béla SANTA	Romanization then and now. A brief survey of the evolution of interpretations of cultural change in the Roman Empire	109
	Romanizáció hajdan és ma. A Római Birodalomban végbement kultúraváltást tárgyaló interpretációk fejlődésének rövid áttekintése	124
Zsófia MASEK	A Sarmatian-period ceramic tripod from Rákóczifalva	125
	Szarmata tripos Rákóczifalváról	140
Soós Eszter	Bepecsételt díszítésű kerámia a magyarországi Przeworsk településeken: a „Bereg-kultúra” értelmezése	143
	Stamped pottery from the settlements of the Przeworsk culture in Hungary: A critical look at the “Bereg culture”	166
GARAM Éva	Tausírozott, fogazott és poncolt szalagfonatos ötvöstárgyak a zamárdi avar kori temetőben	169
	Metalwork with metal-inlaid, <i>Zahnschnitt</i> and punched interlace designs in the Avar-period cemetery of Zamárdi	187
GERGELY Katalin	Avar kor végi település Északkelet-Magyarországon: Nagykálló-Harangod	189
	Endawarenzeitliche Siedlung in Nordost-Ungarn: Nagykálló-Harangod (Komitat Szabolcs-Szatmár-Bereg)	211
Tomáš KÖNIG	The topography of high medieval Nitra. New data concerning the topography of medieval towns in Slovakia	213
	Az Árpád-kori Nyitra topográfiája. Adalékok a középkori városok topográfiájához Szlovákia területén	223
	Topografia vrcholnostredovekej Nitry. Príspevok k topografii stredo- vekých miest na Slovensku	224

MOJZSESZ Volodimir	A gerényi körtemplom	225
	The rotunda in Horyany	247
P. HORVÁTH Viktória	Középkori kések, olló és sarló a pesti Duna-partról	249
	Knives, scissors and a sickle from the coast of the Danube in Budapest	271

KÖZLEMÉNYEK

JUHÁSZ Lajos	II. Justinus follisa Aquincumból	273
--------------	--	-----

KÖZLEMÉNYEK

Juhász Lajos

II. JUSTINUS FOLLISA AQUINCUMBÓL

A Byzantine follis minted by Justin II in Cyzicus came to light thanks to metal detectors in 2013 in the western part of the civil town of Aquincum. Such finds are rare in Hungary, especially with findspot, but specifically this type has never been found in the Carpathian-basin before. The folles of Justin II are the most common, but still only 18 were previously known from this territory. This coin is the first Byzantine follis from Aquincum, but despite its GPS locations, nothing can be stated about the context, which was disturbed.

Kulcsszavak: II. Justinus, bizánci érem, Aquincum, follis, avarok

Keywords: Justin II, Byzantine coin, Aquincum, follis, Avars

Bizánci follisok meglehetősen ritkák Magyarországon, különösen az ismert lelőhellyel rendelkezők. Már csak ezért is érdekes az Aquincum polgárvárosának nyugati felében talált II. Justinus follis (1. kép), amelynek pontos analógiája még nem került elő a Kárpát-medencéből. A darabot 2013-ban Lassányi Gábor és Zsidi Paula vezette műszeres leletfelderítő program keretén belül jött elő fémkereső segítségével (LASSÁNYI–ZSIDI 2015, 37–45; LASSÁNYI–ZSIDI 2017, 280, 283). A 2015-ig tartó projekt 3 éve alatt összesen 74 érem került elő, Marcus Antonius Kr.e. 31-es vereteivel kezdődően (2. kép).

1. kép II. Justinus follisa Aquincumból
Fig. 1 Follis of Justin II from Aquincum

Címlet: follis

Kibocsátó: II. Justinus

Datálás: 574–575

Verde: Kyzikos

Előlap: D N IVSTI – NVS P P A, Justinus és Sophia nimbuszal, szemben trónol

Hátlap: Középen nagy M, alatta A, felette kereszt, bal oldalt A/N/N/O, jobb oldalt X, éremszelvényben KYZ

Tömeg: 11.96 g

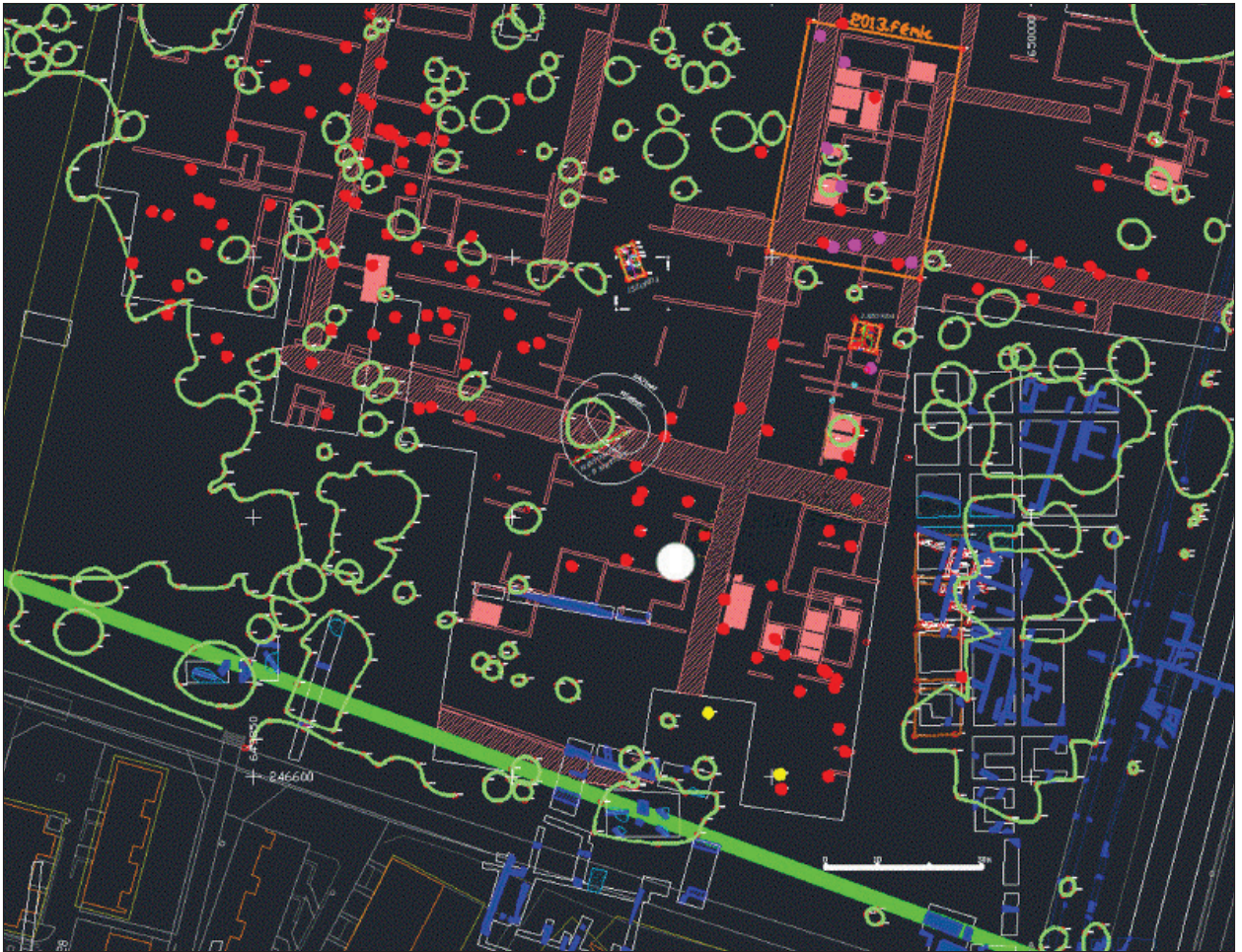
Irodalom: DO 123, MIB 90

Ltsz.: 2013.11.222.

Somogyi Péter összeállítása alapján a 18 db II. Justinus follis a leggyakrabban előforduló bizánci rézpénz a Kárpát-medencében, amelyet Mauricius

Tiberius és Heraclius 10, illetve 9 db érméje követ (SOMOGYI 1997, 145; SOMOGYI 2014, 68. Abb. 5, 242–243). II. Justinus rézpénzei közül egyedül a Kölked-Feketekapu A 253. férfi sírban talált fél follist verték ugyancsak Kyzikosban, ahol még Gallienus és Aurelianus érmét helyezték mellé egy tarsolyba (KISS 1996a, 159; SOMOGYI 1997, Kat. 39; SOMOGYI 2009, 144–145). Római pénzek avar sírokba javarészt erszény tartalmaként kerülnek (KISS 1996b, 227–228; SOMOGYI 2009, 144–145). II. Justinus rézpénzei közül a Kárpát-medencében a leggyakoribban a Konstantinápolyban (6 db) készült érmek, amelyeket a nicomédiaiak (4 db) és thessalonikiek (3 db) követnek.

Az aquincumi polgárvárosban talált éremmel teljesen megegyező került elő a bajorországi Krahamból (SOMOGYI 2014, 99), amely a keleti Meroving

2. kép A follis előkerülési helye a polgárvaros nyugati felében
Fig 2 The findspot of the follis in the western part of the civil town

területeken az egyetlen kyzikosai veret (DRAUSCHKE 2009, 286). Itt a bizánci rézpénzek elsősorban nyersanyagként újraolvasztva kerültek felhasználásra (DRAUSCHKE 2009, 292).

A bizánci rézpénzek az avaroknál feltehetőleg aprópénzként szolgáltak, amivel ugyanolyan gazdasági szerepet tölthettek be, mint a késő római párjaik (KISS 1996b, 227–228; SOMOGYI 2014, 145). Jóllehet előbbieik kisebb számban kerültek elő, mint az aranyból készült darabok, amelyeket Bizánc sarkként fizetett az avaroknak. Somogyi P. ezeket a rézpénzeket nem az államközi, hanem bizánci provinciák és az avar szállásterület közötti személyes kapcsolatok lenyomatának tekintette (SOMOGYI 1997, 145).

Az aquincumi follis a második Budapesten talált ilyen pénz, ezt megelőzően csak Heraclius egy 612/613-as verete került elő (SOMOGYI 2014, 243, 252–253, Kat 3). A polgárvaros nyugati felének bolygatottsága miatt, sajnos az érem GPS-koordiná-

tájának ismeretében sem tudunk további következtetéseket levonni, mivel további avar leletanyag vagy objektum nem került elő. Ezért nem feltételezhetünk mást, minthogy az aquincumi romok között járó avarok véletlenül veszítették el II. Justinus follisát.

Hasonló római megtelepedés, feltehetően villa, nyomaiból előkerült bizánci rézpénzek Aparhant-Csorgó lelőhelyről ismertek. Itt II. Justinus 572–573-as follisa mellett Focas félfollisa látott napvilágot, mindkettő a konstantinápolyi verdéből (ÓDOR 2000, 181; SOMOGYI 2009, 268–269, Kat. 1; SOMOGYI 2014, 191, Kat. 3). A lelőhelytől északkeletre avar sírokat szántottak ki, amelyhez lehetséges, hogy a bizánci pénzek is tartoztak. A felszínről Marcus Antoniustól Gratianusig keltezhető pénzeket gyűjtöttek, főként késő római leletanyaggal.

A 2013-ban Aquincum polgárvarosának nyugati felében talált, Kyzikosban vert II. Justinus follis egyedi adalék a meglehetősen csekély számú Kárpát-medencei bizánci rézpénzek csoportjához.

IRODALOM

- DOC
BELLINGER, A. R.–GRIERSON, PH., *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittenmore Collection* 1–3. Washington 1966, 1968, 1973.
- DRAUSCHKE, Jörg
2009
Byzantinische Münzen des ausgehenden 5. bis beginnenden 8. Jahrhunderts in den östlichen Regionen des Merowingerreiches. In: Woloszyn, M. (ed.), *Byzantine coins in Central Europe between the 5th and 10th century.* Kraków, 279–324.
- KISS, Attila
1996a
Das frühwarenzeitliche gepidische und spätawarenzeitliche Gräberfeld von Kölked-Feketekapu-A. Wien 1996.
- 1996b
In terra nummus' – A Kárpát-medence avar kori kereskedelmi külkapcsolatainak vázlata a régészeti és numizmatikai leletek tükrében, Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 2, 221–245.
- LASSÁNYI Gábor–ZSIDI Paula
2015
Előzetes jelentés az aquincumi polgárváros területén folytatott műszeres leletkutatásról, ásatásról és lelőhelyvédelmi munkákról. Aquincumi Füzetek 2015, 32–50.
- 2017
Új módszerek egy régi lelőhely kutatásában. Fémkeresővel az aquincumi polgárváros nyugati felének topográfiai kutatásában. In: Benkő E.–Bondár M.–Kolláth Á. (szerk.), *Magyarország régészeti topográfiája. Múlt, jelen, jövő.* Budapest, 273–288.
- MIB
Ódor János Gábor
2000
HAHN, W., *Moneta Imperii Byzantini* 1–3. Wien 1974, 1975, 1981.
5. századi leletek Aparhantról. In: Bende L.–Lőrinczy G.–Szalontai Cs. (szerk.), *Hadak útján. A népvándorlaskor fiatal kutatóinak konferenciája.* Szeged, 181–190.
- SOMOGYI, Péter
2007
Byzantinische Fundmünzen der Awarenzeit. Innsbruck 1997.
- 2009
Byzantinische Fundmünzen der Awarenzeit. Eine Bestandsaufnahme 1998–2007. Acta Archaeologica Carpathica 42–43, 231–299.
- 2014
Byzantinische Fundmünzen der Awarenzeit in ihrem europäischen Umfeld. Dissertationes Panonicae IV/2 Budapest.

Juhász L.
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Régészettudományi Intézet
H-1088, Budapest, Múzeum krt. 4/B.
jlajos3@gmail.com

Készült a Pauker Holding Kft. nyomdájában, 2020.
500 példányban
Nyomdai előkészítés: Váci Gábor